

Diplomatické vztahy
Československa a Nizozemska
v letech 1918–1948
a jejich představitelé

Sylva Sklenářová

Diplomatické vztahy
**Československa
a Nizozemska**
v letech 1918–1948
a jejich představitelé

Sylva Sklenářová

Obsah

I.	Úvod	7
II.	Dějiny Nizozemského království od roku 1830 do 1948	12
III.	Diplomatické vztahy v letech 1918–1948	19
	1. Československé vyslanectví v Haagu v meziválečném období	19
	2. Nizozemské vyslanectví v Praze v meziválečném období	39
	3. Československé konzuláty v Nizozemsku, Nizozemské východní Indii a Nizozemských Antilách v meziválečném období	43
	4. Nizozemské konzuláty v Československu v meziválečném období	51
	5. Likvidace československých zastupitelských úřadů v březnu 1939	53
	6. Diplomatická snaha československé exilové vlády v Londýně	58
	7. Navázání československo-nizozemských vztahů v exilu v Londýně	60
	8. Diplomatické vztahy po druhé světové válce do roku 1948	69
	9. Životopisy vyslanců	73
IV.	Závěr	93
VII.	Přehled diplomatických zástupců	102
VIII.	Literatura	103
IX.	Tištěné prameny	104
X.	Články	105
XI.	Internetové zdroje	106
XII.	Archivní prameny	107
XIII.	Jmenný rejstřík	109
XIV.	Resumé	113
XV.	Conclusie	122

Tato publikace je výstupem Institucionálního výzkumu Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové roku 2010.

© Mgr. Sylva Sklenářová, Ph.D.

Recenzovali: Doc. PhDr. Karel Konečný, CSc., Filozofická fakulta Univerzity

Palackého v Olomouci

Prof. Dr. Hans Renner, Faculteit der Letteren

Rijksuniversiteit Groningen

© 2010 vydal Bohumír NĚMEC – VEDUTA, nakladatelství a vydavatelství

© 2010 vydala Univerzita Hradec Králové

ISBN 978-80-86829-58-6

I. Úvod

Diplomatické vztahy mezi Československou republikou a Nizozemským královstvím nenáleží v české historiografii k tématu, kterému je věnována pozornost. Jedinou výjimku zabývající se vzájemnými vztahy Československa a Nizozemska vůbec tvoří útlá dvojazyčná publikace z pera Hanse Rennera, profesora Královské univerzity v Groningenu v Nizozemsku s názvem „Česká republika a Nizozemsko = Tsjechië en Nederland: historie vzájemných vztahů“, která poprvé vyšla v roce 2002 a ve druhém vydání o tři roky později. Hans Renner stručně nastínil historii vzájemných vztahů a kontaktů mezi Československem a Nizozemskem od středověku až do současnosti. Tuto publikaci však žádné obsáhlejší dílo nedoplňuje.

Česká historiografie se mnohem intenzivněji věnuje problematice zahraničních vztahů Československé republiky, zvláště v období mezi dvěma světovými válkami. Základem se staly vztahy s evropskými mocnostmi: Velkou Británií¹, Francií² a Německem na západě a hledání vztahu se Sovětským svazem na východě. Nedílnou a důležitou součástí představoval poměr k ostatním nástupnickým státům a na severu k Polsku.

Základní orientaci v zahraniční politice Československa 20. století poskytuje např. kniha od Jindřicha Dejmka z roku 2002 „Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918–1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky“, která zachycuje všechny výše zmíněné

1 Jindřich Dejmek: Nenaplněné naděje: politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918–1938), Praha 2003.

2 Např. Robert Kvaček: Obtížné spojení: Politicko-diplomatické vztahy mezi Československem a Francií 1937–1938. Díl 1., Praha 1989.

momenty a snaží se nastínit celkový vývoj zahraniční politiky v minulém století. Významný zdroj poznání zahraniční politiky představují i biografie ministrů zahraničních věcí nebo vyslanců³, jichž je však méně.

Druhá světová válka postavila československou exilovou politickou reprezentaci před nové úkoly a situace směřující k poválečné obnově státu. Stejně jako v meziválečném období i zde nejprve usílí o uznání československé exilové vlády směřovalo k velkým evropským státům⁴ – Velké Británii, která poskytla azyl nejen československým politikům, Francii, nově Spojeným státům americkým a také Sovětskému svazu. Stejně tak se utvářely nové vztahy a vazby k sousedním státům, pokud jejich exilová vláda nebo diplomatická reprezentace byla zastoupena v Londýně.⁵ Na tyto utvořené vztahy navazovala zahraniční politika osvobozené republiky.⁶ Existují práce zabývající se vztahy s menšími státy Evropy⁷ nebo se státy neležícími přímo v sousedství Československé republiky, které jsou dostupné v odborných historických periodikách⁸ nebo jako nepublikované vysokoškolské kvalifikační práce. Stručný nástin bilaterálních vztahů přináší kapitoly knih v edicích Stručná historie států, které vydává nakladatelství Libri, a v edici Dějiny států od nakladatelství Lidové noviny.

3 Např. Jindřich Dejmek: Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. Část první, Revolucionář a diplomat (1884–1935), Praha 2006 a Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. Část druhá, Prezident republiky a vůdce národního odboje (1935–1948), Praha 2008.; Jindřich Dejmek: Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta: studie z dějin československé zahraniční politiky v letech 1936–1938, Praha 1998; Slavomír Michálek: Diplomat Štefan Osuský, Bratislava 1999.

4 Např. Jan Kuklík: Londýnský exil a obnova československého státu 1938–1945, Praha 1998.

5 Jan Němeček: Od spojení k roztržce: vztahy československé a polské exilové reprezentace 1939–1945, Praha 2003; Detlef Brandes: Exil v Londýně: 1939–1943: Velká Británie a její spojenci Československo, Polsko a Jugoslávie mezi Mnichovem a Teheránem, Praha 2003; Vít Smetana: In the shadow of Munich: British policy towards Czechoslovakia from the endorsement to the renunciation of the Munich agreement (1938–1942), Praha 2008.

6 Petr Prokůš: Československo a západ 1945–1948: vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945–1948, Praha 2001.

7 Např. Luboš Švec: Československo a pobaltské státy v letech 1918–1939: vývoj politických a hospodářských vztahů Československa s Litvou, Lotyšskem a Estonskem v meziválečném období, Praha 2001.

8 Např. Mezinárodní politika, Slovanský přehled, Český časopis historický nebo Historický obzor.

Nejdůležitější pramenné zdroje pro tuto publikaci zabývající se vývojem diplomatických styků a diplomatických zastoupení Československé republiky a Nizozemského království v letech 1918–1948 poskytují archivy ministerstev zahraničních věcí obou zemí, které se nacházejí v Praze a v Haagu. Oba archivy nabízejí ve svých fondech rozdílné množství informací, které mohou sloužit k rekonstrukci rozvoje diplomatického zastoupení ve sledovaném období 1918–1948. České archivy uchovávají nepřehledné množství materiálů k jakémukoliv tématu vzájemných kontaktů. Naproti tomu nizozemská strana podrobila uložený materiál, pokud byl dochován, zřejmě selekci, protože se např. o kulturních vztazích z jejich pohledu v podstatě nic nedozvíme. Stejně tak je méně obsáhlý i materiál vztahující se k diplomatickým záležitostem.

V archivu ministerstva zahraničních věcí v Haagu ke studiu nizozemsko-československých diplomatických vztahů je uložen fond „*Inventaris van de Nederlandse Vertegenwoordiging in het Buitenland, Tsjechoslowakije, Gezantschap Praag 1919–1939 en (1944) 1945–1954 (1963)*“. Fond nizozemského vyslanectví v Praze z období 1919–1939 se dělí časově do dvou oddílů a ty následně do několika částí: konzulární záležitosti z let 1921–1925, personální, právní, ekonomické, kulturní záležitosti. Poválečné materiály obnoveného vyslanectví z let (1944) 1945–1951 (1952) se rozdělily na formální záležitosti, obecné a personální záležitosti vyslanectví, konzuláty, nizozemské zájmy v Československu, státní záležitosti, obchodní vztahy. Zvláštní složku tvoří oddíl tajné datovaný 1945–1951. Třetí část tohoto fondu tvoří materiály z let 1951–1955, resp. 1963 a obsahuje informace ke kulturním vztahům a právním záležitostem.

Další část materiálu se však v mnohem menší míře nachází ve fondu „*Inventaris van de Nederlandse vertegenwoordiging in Buitenland, Tsjechoslowakije – Consulaat (generaal) Praag 1922–1940*“.

Druhým archivním zdrojem poskytujícím informace ke vzájemným diplomatickým vztahům jsou národní archivy v Praze a v Haagu. *Nationaal Archief* v Haagu v depozitářích uchovává fond „*Inventaris van het Kabinetsarchief e. a. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1871–1940, nummer toegang 2.05.18.*“, který obsahuje dokumenty vztahující se k cizím diplomatickým zástupcům v Nizozemsku. Fond „*Inventaris van het Kabinetsarchief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken betreffende de politieke Rapportage door Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigers in het Buitenland, 1871–1940*“ obsahuje materiály z diplomatických kruhů, zvláště zprávy z nizozemského vyslanectví v Praze.

Dokumenty z činnosti nizozemské exilové vlády jsou uloženy ve fondu „*Inventaris van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Londones Archief) en daarmee samenhangende archieven (1936) 1940–1945 (1958), nummer toegang 2.05.80*“.

Pro poválečnou obnovu diplomatické sítě lze využít fond „*Inventaris van het archief van de Directie Buitenlandse Dienst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1945-1954*“.

Archiv českého ministerstva zahraničních věcí v Praze pro meziválečné období dodržuje třídění a uložení archiválií podle původního dělení prvorepublikového ministerstva zahraničních věcí. Ministerstvo tvořilo celkem pět sekcí – politická, právní, administrativní, národohospodářská a zpravodajská.⁹

„*I. sekce – Presidium 1918-1939 (1954)*“ skýtá materiály týkající se diplomatických sborů, československých a zahraničních konzulátů. Zpravodajská „*III. sekce 1918-1938*“ zpřístupňuje badatelům informace z oblasti propagace republiky, zpravodajských a tiskových zpráv, krajanských záležitostí v cizině i v republice. Dokumenty k profesnímu životu diplomatických zástupců Československé republiky v cizině se nacházejí v osobních spisech jednotlivých vyslanců.

Národní archiv v Praze náleží k druhému důležitému zdroji pramenů k poznání vzájemných československo-nizozemských vztahů. Pro zjištění názorů na dění v obou státech slouží tisk a ministerstvo zahraničních věcí vytvořilo „*Výstřižkový archiv 1916-1944*“, který shromažďoval novinové výstřižky z českých a zahraničních tiskovin a dělil je dle zemí a podle časového období, podle diplomatického zastoupení nebo osob. Pro poválečné období je uchováván „*Výstřižkový archiv MZV 1945-1951 (1955)*“.

K historii organizace vyslanectví nebo konzulátů slouží i materiály uložené ve fondu „*Ministerstvo školství 1918-1949*“. Fond „*Předsednictvo ministerské rady 1918-1945*“ obsahuje materiály k diplomatickým vztahům s cizinou nebo k obchodním stykům. „*Předsednictvo ministerské rady – Londýn 1940-1945*“ se zabývalo obdobnými problémy v období 2. světové války.

Archiv Kanceláře prezidenta republiky v Praze doplňuje informace k vzájemným vztahům mezi oběma zeměmi např. v oblasti státních vyznamenání, která byla propůjčena mnoha nizozemským diplomatům, politikům, nebo jmenování československých vyslanců prezidentem republiky.

Téma publikace se inspirovalo Úmluvou o diplomatických stycích z roku 1961, již předcházela dohoda z Versailleské konference. Konkrétní formu získaly na kongresu v Cáchách v roce 1818. Úmluva popisuje práva, povinnosti a postavení diplomatů. Její text si vzal za cíl zosobnit diplomatické

9 Více Jindřich Dejmek: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992), Praha 2002, s. 333–369.

styky, protože o pracovních diplomatických zastoupeních a jejich činnosti se ví málo. Stejně tak málo jsou známy moderní dějiny Nizozemského království.

Předkládaná publikace¹⁰ mapující rozvoj diplomatických vztahů mezi Československem a Nizozemskem představovaný jejich legacemi v období 1918–1948 zachycuje třicet let vývoje diplomatického zastoupení a jimi tvořených diplomatických vztahů se zemí, které se v odborné literatuře nevěnuje moc pozornosti.

Přesto náleží v rámci československých dějin první poloviny dvacátého století k jednomu ze zajímavých bodů minulosti, protože Nizozemsko se stalo desátou zemí, se kterou Československá republika navázala diplomatické styky.¹¹ Po celou dobu vzájemných vztahů až do roku 1948 náleželo Nizozemskému království důležité místo v československém zahraničním obchodu, přičemž se nacházelo mezi patnácti nejvýznamnějšími zahraničními partnery společně s Německem, Velkou Británií nebo Francií.¹² S těmito zájmy souvisí i budování dobrého diplomatického zastoupení v království.

Z toho důvodu je v publikaci věnován prostor pracovním povinnostem vyslanectví a také personálnímu vývoji československé legace v Haagu na základě dochovaných materiálů. Materiály k nizozemskému vyslanectví bohužel takto detailní informace neposkytují.

Významnou roli hráli při budování vzájemných vztahů diplomatičtí zástupci – vyslanci. V závěru knihy jsou uveřejněny jejich stručné profesní biografie. Bohužel se nepodařilo najít dostatečné množství podkladů, které by pomohly vytvořit kompletní medailonek pro všechny nejvyšší diplomatické zástupce obou zemí, proto v jejich výčtu budou chybět dva poslední nizozemští vyslanci v Československu ve sledovaném období. Stejně tak se liší i velikost charakteristik jednotlivých osob v závislosti na šíři dostupného materiálu a informací v nich obsažených k jednotlivým představitelům zahraničních vztahů v obou zemích.

10 Tato publikace se svým tématem dotýká disertační práce autorky „Československo-nizozemské vztahy v letech 1918–1948“ obhájené v roce 2009 na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové.

11 Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatickém zastoupení ČSR v cizině a cizích zemích v Československu 1918–1985, Archivně dokumentární odbor, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Praha 1987.

12 Informace získána na základě posouzení informací otištěných v Československé statistice.

II. Dějiny Nizozemského království od roku 1830 do 1948

Moderní historie Nizozemského království nenáleží u nás ke známým kapitolám dějin, proto je zde předložen krátký exkurz do minulosti království.

Moderní dějiny současného Nizozemského království se začaly psát v roce 1830, resp. 1839, kdy se hranice království ustálily v dnešní podobě. Po skončení francouzské nadvlády se v roce 1815 Vilém Oranžský prohlásil za prvního krále Nizozemského království pod jménem Vilém I. Na Vídeňském kongresu evropské mocnosti rozhodly o opětovném sjednocení území, které se dnes dělí na Nizozemsko a Belgie. Důvodem pro opětovné spojení tohoto území se stalo zvláště přání Anglie, která se tímto krokem snažila vytvořit hráz proti francouzské rozpínavosti. Současně byly království navráceny kolonie, až na Ceylon a Kapské kolonie. Nové království mělo dvě hlavní města – Amsterdam a Brusel. Soužití těchto dvou oblastí vydrželo do roku 1830, kdy se mezi Belgičany zvedla národní vlna a došlo k povstání proti nizozemské většině.

Podnětem pro odpor se stalo provedení opery „*La muette de Portici* (Němá z Portici)“. Nespokojenost obyvatel jižních oblastí s jím ne příliš nakloněnou vládou sídlící v Haagu vyústila ve vytvoření dočasné vlády, která 4. října 1830 vyhlásila nezávislost Belgie bez vlády rodu Oranžských. V roce 1831 se prvním belgickým králem stal Leopold Sasko-Koburský, který vládl pod jménem Leopold I.

Král Vilém I. se s tímto vývojem událostí v jižní části své země nehodlal smířit a vyslal do Belgie vojsko, kterému se však nepodařilo situaci zvrátit. V roce 1831 formuloval kongres v Londýně dokument o 24 člancích, který měl upravovat vztah mezi Nizozemskem a Belgií. Belgie se s ním po dlouhé diskusi ztotožnila, Nizozemsko nikoliv. Až embargo nizozemských přístavů Francií a Anglií přimělo Viléma I. změnit názor.

V roce 1839 došlo konečně k uzavření smlouvy mezi oběma zeměmi, která v zásadě obsahovala 24 bodů z roku 1831. Tato smlouva stanovila hranici mezi oběma zeměmi, čímž došlo k rozdělení provincií Limburg a Luxemburg. Vilém nadále zůstal velkovévodou lucemburským. Od tohoto roku se z Belgie stal neutrální stát. Rok 1839 lze považovat za rok skutečného počátku existence jak dnešního Nizozemského království, tak Belgického království.

Po vypuknutí první světové války v roce 1914 se nizozemští obyvatelé zcela postavili za vládní politiku neutrality. Zájem o válečné události a zpravodajství o nich se zastavil spolu se zastavením fronty. Lidé začali válku přijímat jako věc, co právě probíhala, a jejich život se začal vracet k normálu. Válka však přinášela komplikace a pro vládu se stávalo stále více obtížnějším zajistit plynulé zásobování obyvatel potravinami zvláště na konci roku 1917 a v roce následujícím.¹³ Tato situace nahrávala rozkvětu černého obchodu. Nový pravicový kabinet vzešlý z voleb v červenci 1918 se snažil situaci řešit. Po porážce německého vojska na řece Marne vyhlásil německý socialistický vůdce Philipp Scheidemann 9. listopadu 1918 republiku. Císař Vilém II. se poté rozhodl abdikovat a odjel do neutrálního Nizozemského království. Ve vesničce Eijsden požádal o politický azyl prvního nizozemského vojenského důstojníka, který okamžitě o tom informoval Haag. Císař obdržel azyl a zemřel v roce 1941 v městečku Doorn.

Po skončení války se obchod rychle vrátil do původních kolejí a nastala velká konjunktura. Přesto se vyskytl problém v obchodní sféře. Nizozemský nejdůležitější obchodní partner Německo vyšlo z války zchudlé a zubožené. Postupující mírová jednání ve Versailles naznačovala, že se jeho pozice nezlepší. Vítězné mocnosti chtěly Německo slabé a závislé. Nizozemsku bylo jasné, že toto postavení jeho východního souseda bude mít následky i pro ně samotné.

Rychlý hospodářský poválečný start vystřídala hospodářská recese a stoupající nezaměstnanost. Situace si vyžádala úsporná řešení, mezi něž náleželo snižování platů. Již v roce 1926 se situace začala zlepšovat díky vládě historika Jonkheera Mr.¹⁴ Dirka Jana de Geera. Za dobré časy druhé poloviny dvacátých let vdělila nizozemská ekonomika zvláště Spojeným státům americkým. Krach na newyorské burze zasáhl také nizozemskou ekonomiku, i když do Nizozemska dospěla krize později. Rok 1930 ještě představoval pro všechny zaměstnance dokonce dobré příjmy. Všude se projevovalo

13 Han van der Horst: Dějiny Nizozemska, Praha 2005, s. 363.

14 Mr. – Meester in de rechten (doktor práv).

snižování cen od surovin počínaje po průmyslové výrobky. Ekonomika se propadala stále hlouběji a vláda zavedla úsporná opatření. Stejně tak se zachovaly podniky a omezení produkce doprovázelo propouštění.¹⁵

V roce 1931 propukla krize plnou silou, kdy se bez práce ocitla třetina dospělých pracujících, tedy zhruba 100 000 osob, v roce 1935 jich bylo téměř půl milionu. Odbyt průmyslových výrobků se zastavil a následovalo masové propouštění. „*Kupujte nizozemské zboží, tak si pomůžeme navzájem*“, zněla skličující rada. V roce 1931 uzavřela vláda částečně hranice pro zahraniční zboží. V roce 1936 bylo Nizozemsko donuceno k devalvaci měny. I když to prospělo exportu, problémy ve společnosti zůstaly.¹⁶

Díky tomu, že vláda nebyla schopna problémy vyřešit, začali občané všech politických směrů ztrácet víru v demokracii. Pod vlivem vývoje v Německu, kde se v roce 1933 dostal k moci Adolf Hitler, vznikaly v Nizozemsku fašistické strany. Jejich ztělesněním se stala strana Antona Musserta „Národně-socialistické hnutí“ (*Nationaal-Socialistische Beweging*, NSB). Zpočátku dokázala získat hodně příznivců mezi malými sedláky a ve střední vrstvě, tedy mezi lidmi, kteří hodně trpěli. Následek jejího proněmeckého vyjadřování a zlepšení ekonomické situace zase jejich přizrácel. Ve volbách v roce 1935 získala jeho strana 8 % hlasů, v roce 1939 jen 4 %.

V konfrontaci s vývojem v Německu upustila Sociálně demokratická strana práce (*De Sociaal Democratische Arbeiders Partij*, SDAP) od svého protivojenského postoje. Na stranickém sjezdu v roce 1939 prohlásila socialismus a demokracii za nezrušitelnou jednotu. Učení o třídním boji bylo opuštěno. V roce 1939 se představitelé SDAP poprvé účastnili vlády.

Nizozemské zemědělství bylo na vysoké úrovni. Půda ve střední části země byla určena výhradně pro pěstování zeleniny a květin hlavně na vývoz. V severní části byl rozšířen chov hovězího dobytka a koní, takže export hovězího dobytka a mléčných výrobků tvořil podstatu bohatství severní části Nizozemska.

Stejně tak se Nizozemsko proslavilo rozvinutým průmyslem. Mezi světově známé podniky patřily továrna na žárovky Philips v Eindhovenu nebo petrolejová společnost Royal Dutch, továrna na umělé hedvábí *Nederlandse Kunstzijdefabriek*, líčárny Lucas Bola, *Wijnand Focking*, továrna na kakao a čokoládu *Droste*, *Van Houte*. Další oblastí, ve které Nizozemsko vynikalo, bylo bankovníctví. Zejména Amsterdam se po první světové válce

15 Han van der Horst: Dějiny Nizozemska, Praha 2005, s. 379–380.

16 Sylva Sklenářová: Nizozemsko, Praha 2006, s. 138.

přeměnil v důležité peněžní středisko v Evropě a své pobočky zde zřídilo i několik německých bank.¹⁷

V zahraniční politice se Nizozemsko drželo pevně kurzu politiky neutrality. V roce 1866 mezinárodní konference v Londýně stanovila postavení Lucemburského velkovévodství jako neutrálního státu. Ministr zahraničních věcí Nizozemska na ní podepsal pro svou vlast výhodnou dohodu o neutralitě. Na přelomu 19. a 20. století převažovalo v jeho zahraniční politice krédo – držet se stranou – u vědomí malé a vojensky právě ne silné země s velkou koloniální říší, kterou nechtělo ztratit. Proto se silně angažovalo v mezinárodních mírových akcích. Sídlní město Haag bylo vybráno pro mírové konference v roce 1899 a 1907, posléze zde byl postaven Palác míru.

Během první světové války si Nizozemsko uchovalo svou neutralitu, ale důsledky války však také částečně pocítilo. Stovky nizozemských rybářských a dopravních lodí byly potopeny, v zemi byl zaveden přídělový systém. Přesto se dá říci, že neutralita se Nizozemsku vyplatila. Německo potřebovalo nizozemské přístavy průjezdné, aby jimi mohly proudit zásoby do země a tak zabránit nedostatku všech životně důležitých surovin. Druhý důvod spočíval v neutralitě země, která neočekávala žádný vojenský útok na své území. Tato situace naopak nevyhovovala Velké Británii a Francii.¹⁸

Tato zkušenost se stala základem myšlenky, že neutralita uchránila zemi před válečnými útrapami. Mírových jednání ve Versailles se neúčastnilo, i když v té době bylo Nizozemsko více než pouhý pozorovatel. Nizozemsko se muselo bránit výtkám spojenců obviňujících je z proněmecké politiky a z profitu na skončené válce. Větší nelibost, než že přes své území na konci války nechali projít německé vojsko, vyvolal poskytnutý azyl bývalému německému císaři Vilému II.¹⁹

Post nizozemského ministra zahraničních věcí zastával v letech 1918–1927 *Jonkheer*²⁰ Herman Adriaan van Karnebeek. Výchozím bodem jeho politiky se stalo tradiční pojetí Nizozemska v Evropě jako strážce delty

17 Národní archiv v Praze (dále NA Praha), Ministerstvo sociální péče 1918–1941, Informační materiál o trhu práce a vystěhovalectví do Holandska a Indonésie 1927–1929, kart. 3962, inv. č. 3807, sign. H 2/b – 18, č. j. 1842/28, konsulát Republiky Československé v Amsterdamu, 9. listopadu 1928.

18 Sylva Sklenářová: Cesty Československa a Nizozemska Evropou první poloviny 20. století, In: České, slovenské a československé dějiny 20. století II., Hradec Králové 2007, s. 248.

19 Friso Wielenga: Die Niederlande Politik und politische Kultur im 20. Jahrhundert, Münster 2008, s. 148.

20 Nizozemský šlechtický predikát.

velkých řek, které byly důležitým místem toku zboží z Evropy a opačným směrem. Pod jeho vedením se Nizozemsko kvůli nově vymezenému prostoru v Evropě muselo rozloučit se striktním prováděním neutralitní zahraniční politiky.

Po vypuknutí světové hospodářské krize v roce 1929 zmizel optimistický tón v mezinárodních vztazích, jehož nejvýznamnějšími momenty se staly Locarnské dohody v roce 1925, německé přistoupení ke Společnosti národů o rok později a Briand-Kellogův pakt z roku 1928. Ve třicátých letech se Nizozemsko muselo vyrovnat s novou obchodní a bezpečnostní politikou evropských států. Mnoho zemí přistoupilo k ochranné politice, což přispělo k tomu, že nizozemský obchod klesl.²¹ Nizozemsko pocítilo počátek slabšího vývozu zboží do Velké Británie a Německa. Velká Británie se na prvním místě snažila ochránit své kolonie, a tak nizozemská snaha o přiblížení se mýjela účinkem. Velká Británie zaujala v nizozemských obchodních zájmech druhou pozici za Německem.²²

Německo již od druhé poloviny 20. let systematicky usilovalo o revizi versailleských rozhodnutí, ve 30. letech otevřeně i za cenu porušení dohod v tomto ohledu. V Nizozemsku našlo spojence. Začlenění Německa do světového systému, tak vypadala nizozemská představa budoucího vývoje. Pokud mělo Německo podložené důvody, aby se cítilo diskriminované, tak dlouho se stále objevoval neklid v mezinárodní politice. Na tomto základě bylo možno Nizozemsko považovat za následovníka britské politiky appeasementu. Ministerský předseda v letech 1933–1939 Hendricus Colijn byl velkým obdivovatelem politiky Nevilla Chamberlaina a přivítal výsledky mnichovské konference. Nizozemsko v čele s Colijnem se domnívalo, že německé zájmy se nacházejí ve východní Evropě, a dokud bude tyto své zájmy v míru uskutečňovat, tak se mu mělo vycházet vstříc.²³ I když Nizozemsko podporovalo německé zájmy v rámci jeho snahy o revizi mírových smluv, nesouhlasilo s jeho nacionálně socialistickou politikou.

V roce 1936 se Nizozemsko ve své zahraniční politice distancovalo od politiky bývalého ministra zahraničních věcí Van Karnebeeka a v roce 1938 se k politice neutrality opět vrátilo. Takto reagoval Haag na troskotající politiku Společnosti národů a narůstající mezinárodní napětí. Hlavním cílem nizozemské zahraniční politiky se stala snaha vyhnout se zapojení

21 Friso Wielenga: Die Niederlande Politik und politische Kultur im 20. Jahrhundert, Münster 2008, s. 156.

22 Tamtéž, s. 157.

23 Tamtéž, s. 158.

do možného konfliktu. Zvláště se vyžadovalo jasné nastavení s ohledem na Německo. Svou pozici nacházelo v appeasementu a v depolitizaci vztahů.²⁴

Německý vpád v roce 1940 definitivně ukončil tradiční nizozemskou politiku neutrality. V Londýně v září 1944 uzavřely exilové vlády Nizozemského království, Belgického království a Lucemburského velkovévodství smlouvu o celní unii, které předcházela smlouva o měnové unii z 21. října 1943. V roce 1948 na jejich základě vznikl Benelux.

Nizozemské království patřilo od roku 1945 do spolku vítězů a k zakladatelům Organizace spojených národů v San Franciscu.

Zpočátku počítalo s tím, že Organizace spojených národů by mohla zajistit univerzální bezpečnostní systém. Snaha po „jednom světě“ na tomto základě zabránila ucelené spolupráci na regionální bázi. Nizozemsko však nechtělo, aby spolupráce překračovala hospodářskou sféru. Např. v roce 1947 ještě nesouhlasilo s podpisem vojenské smlouvy s Velkou Británií a Francií proti možné německé vojenské agresi. Během následujícího roku však zjistilo, že mezinárodní řešení takového možného problému by se těžko hledalo. Antipatie mezi vítězi se stále zvětšovala a milníkem ve vzájemných vztazích se stal tzv. Marshallův plán.²⁵

Země vyšla z druhé světové války silně ekonomicky oslabena. Materiální škoda činila dvacet pět miliard guldenů. Jako první bylo po válce potřeba obnovit dopravní síť, protože Němci odvezli např. skoro 12 000 železničních nákladních vozů, 900 000 železničních pražců a 70 milionů kilogramů kolejí. Obnova železnic postupovala rychle, již v říjnu 1950 se nacházela skoro v původním stavu. Stejně rychle byla uvedena do provozu i autobusová a tramvajová doprava.

Města jako Rotterdam, Nijmegen nebo Arnhem musela být znovu vybudována, nejen pro nedostatek bytů. Během okupace jich bylo okolo deseti tisíc zničeno. Každý, kdo měl v bytě více místa, se o ně musel podělit s méně šťastnými spoluobčany. Podobný obraz skýtal i venkov.²⁶ Okupace stála Nizozemsko třetinu jeho bohatství a po kapitulaci Německa a Japonska si nizozemská vláda stanovila za hlavní prioritu obnovu suverenity Nizozemské východní Indie. Nizozemsko bylo přitom na jedné straně závislé na Velké Británii, které na konci války připadla vojenská odpovědnost za tuto oblast. Na druhé straně situaci komplikovala skutečnost,

24 Tamtéž, s. 164.

25 Nederlands verleden in vogelvlucht, Delta III., De Nieuwste tijd 1813 tot heden, Groningen 1993, s. 240.

26 Sylva Sklenářová: Nizozemsko, Praha 2006, s. 149.

že indonéští nacionalisté v čele se Sukarnem vyhlásili 17. srpna 1945 nezávislost Indonésie.²⁷

Peněžní reforma ministra financí Pieta Lieftincka na podzim 1945 přinesla viditelné pokroky směrem k obnově monetární rovnováhy. Platová a cenová politika se kombinovala s politikou produkce a distribuce a s kontrolovaným dovozním a vývozním řízením přiloženého devizního režimu.

Ekonomická obnova si žádala zvýšený dovoz základních surovin a investičních statků, zatímco vývoz byl nedostatečný a příjmy z Nizozemské východní Indie malé. Ohroženo vážnou stagnací přijalo Nizozemsko v roce 1947 pomoc v podobě Marshallova plánu²⁸, který se stal významným momentem pro rychlou obnovu země.

V roce 1947 navštívil americký ministr zahraničních věcí George Marshall předsedu vlády Willema Dreese a mluvili spolu o finanční pomoci. Mezi léty 1948 a 1952 obdrželo Nizozemsko finanční obnos v hodnotě tří miliard guldenů v rámci Marshallova plánu. Díky této finanční injekci průmyslová výroba stoupla mezi léty 1947 a 1953 o 56 %, zemědělská výroba přibližně stejným poměrem, dovoz se zdvojnásobil a vývoz dokonce ztrojnásobil.

K poválečnému Nizozemskému království nadále náležely kolonie v dnešní Indonésii. Během války nabývaly v této oblasti nacionální myšlenky na síle vlivem protizápadní propagandy Japonců. Dva dny po skončení války v Indonésii vyhlásili Hatta a Sukarno 17. srpna 1945 nezávislost. Na podzim 1945 se Nizozemcům podařilo obnovit svou moc všude, kromě Jávy a Sumatry, které zůstaly v britských rukách. Nizozemská vláda doufala ve federativní uspořádání Indonésie. Po dlouhém váhání a pod tlakem Velké Británie a USA se rozhodla zahájit jednání s Republikou Indonésie. V listopadu 1947 bylo dosaženo dohody v Linggadjeti, kdy Nizozemsko uznalo existenci Indonéské republiky na Jávě, Sumatře a Maduře. Na zbytku souostroví vznikly loutkové státy, které společně tvořily tzv. Spojené státy indonéské, které byly součástí „Nizozemsko-indonéské unie“. Obě vlády však dohodu uznaly nerady, nespokojenost byla cítit v obou parlamentech při její ratifikaci.²⁹

27 Duco Hellema – Bert Zeeman – Bert van der Zwaan: De nederlandse ministers van Buitelandse Zaken in de twintigste eeuw, Den Haag 1999, s. 155.

28 De economische geschiedenis van Nederland onder redactie van Dr. J. H. van Stuijbergen Groningen 1979, s. 295–296.

29 Sylva Sklenářová: Nizozemsko, Praha 2006, s. 147.

III. Diplomatické vztahy v letech 1918–1948

1. Československé vyslanectví v Haagu v meziválečném období

Československá vláda zaslala 20. května 1919 nizozemské vládě dopis, ve kterém žádala o uznání republiky jako samostatného státního subjektu. O tři měsíce později – 8. srpna 1919 – Nizozemské království uznalo Československou republiku jako svrchovaný a nezávislý stát. V té době již v Haagu existoval úřad delegáta, jehož představitel byl do Nizozemska vyslán na návrh ministerstva zahraničních věcí přímo z Paříže. Stal se jím Miroslav Plesinger-Božinov,³⁰ který v Paříži působil jako první sekretář československé delegace na mírové konferenci.

Pro činnost československého zastupitelského úřadu našel prostory v domě na Bezuidenhoutsheweg 23, který sloužil zároveň jako obytný dům a vyslanectví současně. Za československou stranu ji signoval sekretář československého vyslanectví Emil Filla,³¹ který prožil v Nizozemsku první světovou válku a pracoval pro Maffii.³²

30 Jindřich Dejmek: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992), Praha 2002, s. 335; Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatickém zastoupení ČSR v cizině a cizích zemích v Československu 1918–1985, Archivně dokumentární odbor, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Praha 1987, s. 131; NA Praha, Předsednictvo ministerské rady 1918–1945, kart. 734, č. j. 13818/19, Praha 5. 8. 1919.

31 Archiv ministerstva zahraničních věcí v Praze (dále AMZV Praha), Politické zprávy Haag 1920, č. j.1347/A, 25. 8. 1920. Emil Filla (1882–1953), známý český malíř, grafik, sochař, představitel kubismu. V Nizozemsku žil v letech 1914–1920. Po skončení první světové války pracoval na československém zastupitelském úřadu v Haagu do roku 1920. O svém pobytu v Nizozemsku za první světové války a o práci pro Maffii napsal ve spolupráci s Janem Hajšmanem knihu pod názvem „Hlídka české Maffie v Holandsku“, která vyšla v roce 1934.

Podle sdělení Miroslava Plesingera-Božinova zahájil úřad delegáta ministerstva zahraničních věcí svou činnost již 15. července 1919 v Delistraat 35 v Haagu.³³ Trvalo skoro čtyři měsíce, než se předáním kabinetního listu jeho působení stalo oficiálním. Ještě téhož roku se úřad delegáta změnil na vyslanectví. Miroslav Plesinger-Božinov poslal kopie pověřovacích listin na nizozemské ministerstvo zahraničních věcí 4. listopadu. Současně se ptal, kdy by mohl originály předat do rukou nizozemského ministra zahraničních věcí Hermana Adriaana van Karnebeeka, který však nebyl v té době přítomen v Haagu. Od šéfa jeho kabinetu a plnomocného ministra J. W. Doude van Trootswijka obdržel pozvání k předběžné audienci na 8. listopadu 1919. Hovořili spolu o vnitropolitických poměrech v Československu, o hospodářské a finanční situaci republiky. Doude van Trootswijk mu naopak sdělil, že nizozemská vláda brzy vyšle do Prahy oficiálního zástupce,³⁴ datum však neupřesnil.

Miroslav Plesinger-Božinov odevzdal nizozemskému ministru zahraničních věcí Van Karnebeekovi 13. listopadu pověřovací listiny jako chargé d'affaires.³⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že neexistoval jiný přímý akt, který by určil konkrétní den oficiálního navázání vzájemných diplomatických vztahů, považuje se za tento den právě 13. listopad 1919.³⁶ Nizozemsko se stalo desátou zemí, s níž Československo navázalo oficiální diplomatické styky. První zemí byla Francie ještě devět dní před vyhlášením samostatné republiky 17. října 1918, druhou Itálie 24. října 1918 a třetí Velká Británie 27. října 1918.³⁷

33 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1919, č. 20/1919/2, č. j. 52/19. Úřad delegáta v Haagu, 8. 7. 1919.

34 Tamtéž, č. j. 1384/A, 14. 11. 1919.

35 Tamtéž, č. j., 9062, 17. 11. 1919; Nationaal Archief Den Haag (dále NA Den Haag), Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, Plaatsingslijst van het Kabinetsarchief e. a. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1871–1940, nummer toegang 2.05.18, inv. nr. 33, č. j. neuvedeno, 's Gravenhage 18. 11. 1919.

36 Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatickém zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu 1918–1985, Archivně dokumentační odbor, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Praha 1987, s. 131.

37 Tamtéž, s. 207–213. Čtvrtou zemí se stala Jugoslávie 9. 1. 1919, pátou Belgie 3. 6. 1919, šestou USA 11. 6. 1919, sedmou Polsko 21. 6. 1919, osmou Švýcarsko 12. 7. 1919, devátou Rumunsko 1. 9. 1919. Zdroj: Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatickém zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu 1918–1985, Archivně dokumentační odbor, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Praha 1987.

Při předávání pověřovacích listin nizozemský ministr zahraničí Van Karnebeek sdělil Miroslavu Plesingeru-Božinovi, že jeho vláda uvítala vznik československého vyslanectví v Haagu a jmenování chargé d'affaires se slibem, že v dohledné době bude jmenován plnomocný ministr, tj. vyslanec. Nizozemská vláda se zavázala podniknout stejné kroky.

Podle slov nizozemského ministra zahraničních věcí jeho zemi záleželo na dobrých stycích s Československou republikou, zvláště v hospodářské rovině. Také se dotazoval na socialismus v Československu a na to, zda Miroslav Plesinger-Božinov či ministr zahraničí dr. Edvard Beneš nebyli socialistického smýšlení.³⁸ Se stejnou otázkou se Miroslav Plesinger-Božinov setkal v Dánsku, kam odešel budovat československé diplomatické zastoupení v roce 1920.³⁹

Přijetí Miroslava Plesingera-Božinova na ministerstvu zahraničních věcí v Haagu se uskutečnilo 7. ledna 1920. Nizozemský ministr Van Karnebeek mu naznačil, že bylo vhodné představit jej královně a jejímu manželovi vzhledem k významu našeho státu ve střední Evropě i k budoucím stykům s Československou republikou. Audience u královny Vilemíny se uskutečnila dopoledne 14. ledna 1920. Královna se zajímala jak o situaci v Československu, tak o repatriaci československých krajanů v zahraničí (kolonie). Dotázala se, zda jejich cesta domů povede přes Nizozemsko. Rozmluva s královnou proběhla ve francouzštině. Poté přijal Miroslava Plesingera-Božinova manžel královny princ Jindřich Nassavský, s nímž československý chargé d'affaires hovořil německy.⁴⁰

Československá diplomatická mise na úrovni chargé d'affaires vyřizovala všechny záležitosti československých občanů – agendu pasovou, obchodní apod. Vedoucí úřadu se snažil také vyřešit problematiku pasů, neboť mnozí občané a krajané cestovali a nechávali si pro pobyt v cizině vystavovat rakouské pasy. Práci mise však omezoval nedostatek potřebných úředních pomůcek (zákoníky a nařízení, místopis Čech, Moravy, Slezska a Slovenska a soupis obcí, které připadly Československu z pruského Slezska, také exempláře všech listin, které se v Praze na ministerstvu zahraničních

38 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1919, č. j. 1384/A, 14. 11. 1919.

39 Jiří Štěpán: Československo-dánské vztahy 1919–1926 a úloha Miroslava Plesingera-Božinova, In: Východočeské listy historické 21–22, Hradec Králové 2004, s. 160.

40 Návštěva u prince byla ve své podstatě pouze zdvořilostní a podle nizozemských zvyků povinná. Tato formalita měla za účel odměnit prince za jeho těžké postavení u vlády, která jeho osobu zatlačovala do pozadí. AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1920, č. j. 3228/A, 21. 1. 1920.

věcí používaly).⁴¹ Nedostatek personálu dle zprávy Miroslava Plesingera-Božinova oslaboval výkonnost úřadu, jehož agenda rostla každým dnem,⁴² avšak přesný počet zaměstnanců legace není znám.

V lednu 1920 psal Miroslav Plesinger-Božinov československému ministru zahraničních věcí dr. Edvardu Benešovi další poplašnou zprávu. Od začátku totiž pracoval bez jakýchkoliv instrukcí a úředních informací. Do konce roku 1919 obdržel jeden jediný telegram z ministerstva zahraničních věcí v Praze z 16. listopadu 1919. Také poukazoval na to, že se nikdy včas nedozvěděl stanoviska československé vlády, což jej stavělo do velice trapné situace, neboť v Nizozemsku bylo zvykem, aby všichni šéfové misí jednou týdně, vždy ve čtvrtek, navštívili ministerstvo zahraničních věcí. Nedostavení se rovnalo politickému faux pasu.

Miroslav Plesinger-Božinov doslova napsal: „*Jdu-li, cítím krev ve tvářích, dříve ještě než mi položí otázku, pomyslím-li si na to, co se mne zas zeptá – a jak odpovím, aby na mě nebylo znáti, jak jsem z Prahy málo instruován a informován.*

Ministr zpravidla jest velmi dobře a rychle zpraven, zvláště když druhé mise, jako rakouská a maďarská nebo polská, dostávají své informace a instrukce denně. Zjišťoval jsem si v různých zdejších legacích, jak jest jich informační služba opatřena, a s bolestí jsem zkonstatoval, že nejhůře jsme na tom my. I Srbsko a Rumunsko jsou proti nám králi. Polské vyslanectví jest pak tak detailně informováno a instruováno, že bude déle trvati než náš aparát by ho dostihl.

Bylo by ode mne dětinstvím, vážený pane Ministrě, a také to není smysl mého psaní, abyste Vy snad osobně dával mi pokaždé instrukce. Vím, jak jest Váš čas drahocenný a co jiných velmi důležitých státních záležitostí musíte míti na zřeteli. Ale prosil bych Vás, byste zařídil laskavě svými rozkazy, aby konečně zavedena byla pro vyslanectví služba instrukční a informační – aby prestiž, jež jsme si tak těžce vydobyli za revoluce, netrpěla z nedostatku těchto organizačních prostředků.“⁴³

Místo Miroslava Plesingera-Božinova jmenoval v březnu 1920 prezident republiky do funkce vyslance v Nizozemsku Prokopa Maxu.⁴⁴ Miroslavu Plesingerovi-Božinovi bylo do Haagu sděleno, že československé ministerstvo zahraničních věcí rozhodlo o jeho jmenování ministrem residentem v Kodani.⁴⁵

41 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1919, č. j. 23/1919, 12. 8. 1919.

42 Tamtéž, č. j. 28/1919, 22. 7. 1919.

43 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1920, č. j. 2097/A, 9. 1. 1920.

44 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1919, č. j. 32/1920.

45 Tamtéž, č. j. 3152/3153, 6. 3. 1920.

Cesta Prokopa Maxy k nizozemskému agrémentu byla složitá. Do Nizozemska přijel 9. března, avšak až do 15. dubna se nemohl ani představit, ani odevzdat pověřovací listiny. Miroslav Plesinger-Božinov nemohl z toho důvodu být u nizozemské vlády odvolán. Miroslav Plesinger-Božinov navštívil na žádost Prokopa Maxy šéfa kabinetu nizozemského ministra zahraničních věcí, aby dosáhl jeho přijetí. Ten to odmítl zřejmě podle instrukcí ministra a poukázal na rozkaz nizozemského ministra zahraničních věcí, který zněl „*vyčkávat, agrément netřeba*“. Miroslav Plesinger-Božinov usoudil, že tato neochota nizozemské vlády a nerozhodnost královny souvisela se situací kolem Těšínska, kdy se československá a polská vláda nedokázaly dohodnout na rozdělení tohoto území. Tato neochota nizozemské strany byla o to nápadnější, že žádost o agrément byla podána již 5. února 1920. Prokop Maxa viděl východisko z této svízelné situace v tom, že by se pro něj našlo jiné uplatnění. Jedním řešením by bylo jeho zařazení do komise chystané Albertem Thomasem do Ruska. Prokop Maxa se rozhodl v této situaci a ve zřejších obtížných poměrech dát svůj úřad k dispozici, protože nechtěl zahajovat svou misi incidentem.⁴⁶

Tyto úvahy podpořila zpráva nizozemského vyslance ze 17. března 1920, která potvrdila nerozhodnost nizozemského ministerstva zahraničí ve věci Prokopa Maxy. Nizozemské ministerstvo zahraničních věcí si vyžádalo od svého vyslance v Praze Michielse van Verduynena informace o osobě Prokopa Maxy, i když ty obdrželo až po udělení agrémentu. Prvním bodem této zprávy bylo, že Prokopa Maxu odmítlo Polsko. Jako druhý bod bylo uvedeno jeho přátelství „*se známým bolševikem Šmeralem*“. Třetí okolnost vztahující se k osobě Prokopa Maxy se vázala ke Stockholmu, kde se Prokop Maxa „*horlivě*“ zúčastnil socialistické konference v roce 1917.

Na druhou stranu je z listu zřejmé, že nizozemská strana nebyla včas o příjezdu nového vyslance informována. Pracovník československého ministerstva zahraničních věcí dr. Ludvík Strimpl⁴⁷ se za tuto situaci omluvil nizozemské straně a vysvětlil ji očekávaným porodem paní Maxové, který přiměl celou rodinu předčasně odcestovat do Haagu a tam vyčkat na udělení agrémentu.

Nizozemský vyslanec v Praze toto vysvětlení přijal, podotkl však, že Prokop Maxu vůbec nezná, a proto by rád mluvil přímo s československým ministrem zahraničních věcí. Ten jej okamžitě přijal a podal mu vysvětlení

46 Tamtéž, č. j. 2022I/II, 17. 3. 1920.

47 Dr. Ludvík Strimpl (1880–1937), malíř a diplomat, 1922–1927 vyslanec v Belgii, 1927–1937 šéf protokolu prezidenta republiky.

na všechny jeho tři dotazy. Skutečnost, že Prokopa Maxu polská strana nepřijala jako vyslanec, spočívala v české politické novinové kampani proti jeho osobě. Přátelství Prokopa Maxy s Bohumírem Šmeralem dr. Edvard Beneš razantně popřel. Vyslanci řekl, že jediné, co měl Prokop Maxa společně s bolševiky, bylo jeho zajetí jimi. Do Stockholmu, kde se konal v létě 1917 kongres II. internacionály, vyslal Maxu on sám s cílem zjistit, co se na místě dělo, a poznat, jak by bylo možné posléze se bránit bolševickým myšlenkám. Na závěr sdělil dr. Edvard Beneš, že on osobně a i prezident Tomáš G. Masaryk pevně stojí za Prokopem Maxou a že mu oba absolutně důvěřují.⁴⁸

Po této schůzce ministr dr. Edvard Beneš sdělil vyslanectví do Haagu, že pokud by nizozemská vláda odmítala nadále udělit Prokopu Maxovi agrément, mohl by pracovat ve Společnosti národů a přejít do Londýna.⁴⁹ Prokop Maxa s tímto řešením souhlasil a vyžádal si bližší informace s ohledem na rodinu, protože již měl malé dítě – novorozeně.⁵⁰ Na začátku dubna obdržel Maxa zprávu od ministra Edvarda Beneše, že nizozemská strana dala definitivní souhlas s jeho jmenováním.⁵¹

Prokop Maxa sdělil 11. dubna 1920 do Prahy, že se Miroslav Plesinger-Božinov ze soukromého rozhovoru dozvěděl, že ministerstvo zahraničních věcí Nizozemska konečně předložilo královně doporučení pro agrément. Rozhodnutí mělo padnout během týdne. V této souvislosti se již Miroslav Plesinger-Božinov tázal po svém budoucím působišti, zda si má již zařizovat bydlení v Kodani.⁵² Byl totiž 20. května 1920 dr. Edvardem Benešem pověřen zvláštní misí s posláním zřídit v Kodani zastupitelský úřad.⁵³

Na tuto informaci reagoval ministr dr. Edvard Beneš sdělením, aby Miroslav Plesinger-Božinov učinil poslední intervenci, a pokud by ta byla neúspěšná, měl se Prokop Maxa vydat do Londýna a Miroslav Plesinger-Božinov nadále zastávat post v Haagu.⁵⁴ Agrément byl Prokopu Maxovi udělen 15. dubna,

což Miroslavu Plesingerovi-Božinovovi sdělil šéf diplomatického protokolu nizozemského ministerstva zahraničních věcí Holssamin.⁵⁵

Nizozemský ministr zahraničních věcí Van Karnebeek přijal Prokopa Maxu 22. dubna 1920 a zároveň mu sdělil datum audience u královny Vilemíny. Stejně jako u jeho předchůdce se ministr zajímal o pozici socialistických stran na československé politické scéně.⁵⁶ Slavnostní audience u královny měla proběhnout ve čtvrtek 29. dubna 1920, kdy by Prokopa Maxu přijala společně s novým italským vyslancem. Na jeho žádost se však uskutečnila 3. května 1920.⁵⁷

Stejně jako jeho předchůdce řešil Prokop Maxa rostoucí agendu vyslanectví a tím i nedostatek pracovních sil. Agenda vyslanectví se rozrostla v následujících oblastech – tisková (zpravodajství do vlasti a o Československé republice v nizozemském tisku), informační (o nizozemských vztazích k Československu) a obchodní. Zejména po stránce národohospodářské se vyslanectví snažilo informovat domácí obchodní a průmyslové kruhy o aktuální situaci v jednotlivých odvětvích obchodu a průmyslu zprávami zasílanými obchodním a živnostenským komorám. Vedle toho vyřizovalo velké množství dotazů a intervencí o navázání obchodního spojení.

Tato situace si žádala řešení. Prokop Maxa navrhoval odloučení vyslanectví od oddělení obchodního, pasového a tiskového. V novém domě pro vyslanectví mělo být ponecháno pouze politicko – diplomatické oddělení, tzn. vyslanec, dva tajemníci, písařka na stroji a archiv.

Novou budovu pro umístění československého vyslanectví zakoupilo československé ministerstvo zahraničních věcí prostřednictvím vyslance na podzim 1920. Od 1. listopadu vyslanectví sídlilo v domě na Juliana van Stolberglaan 45, tiskové a pasové oddělení se nacházely již mimo vyslanectví na ulici Zeestraat 42, čímž bylo částečně vyhověno návrhu Prokopa Maxy.⁵⁸

Na základě příkazu československého ministra zahraničních věcí dr. Edvarda Beneše a po dohodě s československým ministrem zahraničního

48 ONA Den Haag, Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, Plaatsingslijst van het Kabinet-sarchief e. a. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1871–1940, nummer toegang 2.05.18, Gezantschap der Nederlanden, Praag 17 Maart 1921, No. 287/35, kart. 33.

49 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1920, č. j. 3222/27, 23. 3. 1920.

50 Tamtéž, č. j. 2084, 29. 3. 1920.

51 Tamtéž, č. j. 3248, 2. 4. 1920.

52 Tamtéž, č. j. 2132, 11. 4. 1920.

53 Jiří Štěpán: Československo-dánské vztahy 1919–1926 a úloha Miroslava Plesinger-Božinova, In: Východočeské listy historické 21–22, Hradec Králové 2004, s. 160.

54 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1920, č. j. 3264/30, 11. 4. 1920.

55 Tamtéž, č. j. 2146. 15. 4. 1920.

56 Tamtéž, č. j. 530/20/A, 22. 4. 1920.

57 NA Den Haag, Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, Plaatsingslijst van het Kabinet-sarchief e. a. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1871–1940, nummer toegang 2.05.18, No. 27, Kabinet der Koninging, s'Gravenhage 26. 4. 1920; Tamtéž, 1. 5. 1920, No. 17.

58 NA Praha, Předsednictvo ministerské rady 1918–1945, kart. 2815, desky 457/1, vyslanectví Haag, 23. 10. 1920, bez č. j.

obchodu JUDr. Rudolfem Hotowcem a ministerským radou dr. Františkem Chvalkovským navrhl československý vyslanec v Haagu Prokop Maxa 25. ledna 1921 nizozemskému ministru zahraničních věcí Van Karnebeekovi zahájit jednání o obchodní smlouvě mezi oběma státy. Souhlas k těmto jednáním získal i od nizozemského vyslance v Praze.

Nizozemský ministr zahraničních věcí Jhr. Mr. dr. Herman Adriaan van Karnebeek zpočátku prohlásil, že se nizozemská vláda dočasně rozhodla neuzavírat obchodní smlouvy, poněvadž některé smlouvy uzavřené po válce musely být vypovězené. Po krátkém rozhovoru s vyslancem však sdělil, že v případě Československa se situace zdála být jiná a že mu záleželo na tom, aby Nizozemsko urovnalo vztahy s Československem, přičemž budoucí hospodářská smlouva měla být krátkodobá.

Nizozemský ministr také žádal, aby československá strana co nejdříve předložila konkrétní návrh, který by posléze předal svým spolupracovníkům jako podklad pro vypracování nizozemské verze. Poté se sešli odborníci z obou stran, kteří pracovali na definitivním návrhu smlouvy.⁵⁹

Při odchodu z postu vyslance v Haagu přijala královna 20. dubna 1921 Prokopa Maxu v soukromé audienci bez přítomnosti ministra zahraničních věcí a dvorních hodnostářů, jak bylo zvykem při nástupní audienci. Po krátkém poděkování vyslance následoval zhruba desetiminutový rozhovor. Poté jej přijal princ a následovalo pozvání i pro paní Maxovou na společný oběd ke královně, který proběhl v nejužší dvorní společnosti královny a prince. Po obědě následovala asi hodinová debata, během níž se královna zajímala o poměry v Československu a o vzájemné kontakty obou zemí a vyslovila se velmi pochvalně o činnosti československého vyslanectví v Haagu. Ocenila dar republiky pro Amsterdam v podobě sochy Jana Ámose Komenského, jehož osoba spojuje oba národy. Kromě královského manželského páru se s vyslancem a jeho chotí rozloučila i královna matka Emma a ministr zahraničních věcí Van Karnebeek.⁶⁰

V dubnu 1921 se nizozemská strana začala zajímat o osobu Zdeňka Fierlingera, který měl být podle informací nizozemského vyslance pověřen vedením československé legace v Haagu. „*Dr. Beneš si velice váží kvality tohoto úředníka,*“ psal nizozemský vyslanec Michiels van Verduynen nizozemskému ministru zahraničních věcí. „*Má také jeho plnou důvěru a byl pověřen vedením jednání, která předcházela uzavření obchodních smluv s Francií,*

59 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1921, č. j. 24/21-Pol., Vyslanectví Haag, 28. 1. 1921.

60 AMZV Praha, Diplomatický protokol 1918–1939, Československé zastupitelské úřady v cizině, kart. 2, vyslanectví Haag, 2. 5. 1921.

Anglií, Itálií a dalšími. Vzhledem k této činnosti pobýval dlouhou dobu v cizině, a proto já osobně jsem neměl mnoho příležitostí se s ním setkat.“⁶¹

Prokop Maxa ukončil svůj vyslanecký pobyt v dubnu 1921.⁶² Trvalo ještě dva roky, než byl Zdeněk Fierlinger pověřen vedením československé legace v Haagu. Podíl na neobsazení místa vyslance měla i skutečnost, že v rámci úsporných opatření bylo navrženo neobsazovat vyslanectví v Haagu a v Bruselu jednotlivě, ale spojit je v jedno. Vyslanec určený pro tento post měl však být akreditovaný až v Římě a odtud obě uvedené legace řídit. Tato představa se nezamlouvala nizozemské straně, která ústy nizozemského vyslance v Praze na tuto skutečnost upozorňovala československého ministra zahraničních věcí. Nizozemský vyslanec Michiels van Verduynen se snažil opatrně dozvědět jasné rozhodnutí, jak dlouho bude trvat, než bude Zdeněk Fierlinger jmenován vyslancem v Nizozemsku. Michiels van Verduynen jej osobně považoval za nevhodnějšího kandidáta.⁶³

Do doby, než bylo definitivně rozhodnuto o jméně nového vyslance, řídil v roce 1922 československé vyslanectví v Haagu právě Zdeněk Fierlinger jako chargé d'affaires a. i. Spolu s ním na vyslanectví pracovalo celkem 15 osob: čtyři písařky, tři zřízenci, dva kancelářští úředníci a pět smluvních konceptních úředníků, což je známý nejvyšší počet úředníků legace v meziválečném období. Za tento rok vyslanectví zaslalo 61 řádných a mimořádných zpráv na ministerstvo zahraničních věcí v Praze a vyřídilo 200 intervencí. Ostatní politická agenda čítala na 231 vyřízených spisů.⁶⁴

V roce 1923 se uskutečnilo jmenování Zdeňka Fierlingera československým vyslancem v Nizozemsku, který pověřovací dopisy předal královně 15. ledna 1923.⁶⁵ V jednom ze svých dopisů na ministerstvo zahraničních věcí v Praze popsal způsob přijímání nových diplomatických zástupců v Nizozemsku a jejich postavení do doby, než se jim dostalo oficiálního přijetí královnou. Dopis vznikl v reakci na informaci, kterou poskytl československé

61 NA Den Haag, Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, Plaatsingslijst van het Kabinet-sarchief e. a. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1871–1940, nummer toegang 2.05.18, Gezantschap der Nederlanden, Praag 9 April 1921, No. 977/185.

62 Tamtéž, No. 25, Kabinet der Koningin, s'Gravenhage 18. 4. 1921.

63 Tamtéž, Gezantschap der Nederlanden, Praag 21 November 1921, No. 3055/510, kart. 33.

64 AMZV Praha, I. sekce – presidium 1918–1939, Diplomatický sbor, kart. 65, Přehled činnosti za rok 1922, č. j. 45.866/23-V/insp.

65 NA Den Haag, Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, Plaatsingslijst van het Kabinet-sarchief e. a. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1871–1940, nummer toegang 2.05.18, No. 55, Kabinet der Koningin, s'Gravenhage 11. 1. 1923.

straně nizozemský vyslanec v Praze Muller van Werendijk o tom, že nizozemská vláda prý poskytla novému československému zástupci salonní vůz pro jeho potřebu.

Zdeněk Fierlinger se ohradil proti tvrzení, že by mu byly poskytnuty takovéto výhody, neboť při nástupu do funkce chargé d'affaires se žádné oficiální ceremonie nekonaly. Platilo pravidlo, že do doby, než vyslanec odevzdal své pověřovací listiny, byl považován za soukromou osobu. Proto nebylo možné ani přivítání zástupcem ministra zahraničních věcí na nádraží. Teprve před odevzdáním pověřovacích listin přijel pro vyslance kočár se spřežením k budově vyslanectví, resp. k jeho soukromému bytu s ceremoniářem, jak to bylo obvyklé. To představovalo první oficiální kontakt s domácími úřady, mimo první předběžnou neoficiální návštěvu ministra zahraničních věcí nebo nového vyslance na ministerstvu zahraničních věcí.

V Nizozemsku se dbalo na šetrnost a obřady se pokud možno omezovaly na nejmenší míru tak, jak to dovoloval charakter monarchie. Proto se považovalo za nemístné, pokud by vyslanec požadoval pro svou soukromou osobu salonní vůz. Pouze královna měla tu výsadu používat kočár i pro své soukromé hosty při občasných cestách. Kromě toho se nikdy nestalo, že by si státní ministr dovolil použít pro svou potřebu kočár.

Akreditovaný vyslanec mohl nanejvýš požádat přednostu stanice, zda by mu nemohl rezervovat kupé I. třídy. Za to však zaplatil čtyřnásobnou taxu, tedy všechna čtyři místa v kupé. V závěru dopisu Zdeněk Fierlinger konstatoval, že úřední orgány se vůči akreditovaným vyslancům a vůči všem členům diplomatického sboru chovaly s největším taktem a šetrností.⁶⁶

Vyslanectví v roce 1923 spolu s přednostou úřadu Zdeňkem Fierlingerem tvořilo 11, resp. 10 zaměstnanců, což znamenalo pokles o čtyři zaměstnance. Vyslanec se staral o veškeré politické a diplomatické věci a k tomu záležitosti šifrování. Legační tajemník dr. Gabriel Hellmuth, posléze dr. Vratislav Trčka, se staral o vedení pokladny, sociální a národohospodářský referát, dohlížel na pasovou a vojenskou agendu, invalidní a vdovské či sirotčích

66 Dalšími silami vyslanectví byli kancelistka Zdena Jelínková, mezi jejíž pracovní povinnosti náleželo účetnictví a korespondence, kancelářské pomocnice Marie Bezduchová věnující se pasové agendě a Krista Žličarová zpracovávající korespondenci tiskového a obchodního oddělení, písárka Jacoba Lamers, která kromě nizozemské korespondence vyřizovala i telefonáty, František Hejlek jako zřízenec úřadu zajišťoval expedici. Posledním zaměstnancem byl šofér Arnošt Borovec.; AMZV Praha, Diplomatický protokol, Diplomatický sbor cizí v ČSR, kart. 11, č. j. 10367, Haag 24. 12. 1923.

důchody. Dále měl dohled nad konzuláty a zabýval se evidencí otázek mezinárodního práva a Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti. Tajemník tiskové služby Rudolf Vonka řešil všechny záležitosti tiskového odboru, zabýval se otázkami kulturními a krajanskými. Konzul František Kalina vedl obchodní referát. Antonín Veselý, který později pracoval na československém konzulárním zastoupení v Nizozemské východní Indii, pracoval jako legační kancelářský tajemník a staral se o archiv, vojenskou agendu, objednávky a správu domu. Šest osob představovalo pomocný personál.⁶⁷

V následujícím roce 1924 opustili vyslanectví kromě legačního tajemníka dr. Gabriela Helmutha i František Kalina a Antonín Veselý, který přešel na vznikající konzulát v Batávii, a jeho agendu převzal nový zaměstnanec kancelista Ladislav Hoyer.⁶⁸

Na začátku roku 1923 dospěla ke konci jednání o obchodní smlouvě mezi oběma státy. Konečnou verzi obchodní smlouvy podepsali 20. ledna 1923 v Haagu československý vyslanec Zdeněk Fierlinger, zmocněný ministr Jan Dvořáček a nizozemský ministr zahraničních věcí Jhr. Mr. H. A. van Karnebeek. Smlouva byla založena na principu nejvyšších výhod a upravovala otázku zacházení s občany obou smluvních stran, jejich právní postavení, paritní zásadu v daňovém systému, dále stanovila právní postavení obchodních společností, vzájemné nakládání se zbožím na základě nejvyšších výhod. Dále upravovala otázku obchodních vzorků a stanovila dobu, od které smlouva vstoupila v platnost. Smlouva se uzavírala na dobu jednoho roku a prodlužovala se na stejnou dobu vždy šest měsíců před jejím vypršením. Pro československý obchod bylo významné, že všechna ustanovení obchodní smlouvy se vztahovala i na nizozemské kolonie. Ke smlouvě náležel i protokol s ustanovením týkajícím se povolovacího režimu v dovozu a vývozu. Po podpisu ji měly ratifikovat oba parlamenty.⁶⁹

67 AMZV Praha, I. sekce – presidium 1918–1939, diplomatický sbor, kart. 65, Personál včetně přednosta úřadu k 31. 12. 1923.

68 Tamtéž, kart. 65, Vyslanectví ČSR v Haagu, Personál, nedatováno (dle autorky – 1. polovina roku 1924); Do konce roku 1924 odešla ze služeb vyslanectví nizozemská příslušnice Jacoba Lamers a místo ní nastoupila Mildred Neuerberg, která vyřizovala telefonáty i ve francouzském jazyce. Tamtéž, kart. 65, Vyslanectví ČSR v Haagu, Personál (včetně přednosta úřadu) k 31. 12. 1924.

69 AMZV Praha, Politické zprávy Haag 1923, č. j. 86/23/Pol., Vyslanectví ČSR v Haagu, Personál, 21. 6. 1923, Mimořádná politická zpráva č. 11.

Dne 17. října 1924 byly na ministerstvu zahraničních věcí v Praze vyměněny ratifikace obchodní smlouvy mezi oběma státy.⁷⁰ Jednání o smlouvě trvala více než dva roky. V platnost smlouva vstoupila 1. listopadu 1924.

V roce 1924 ministr zahraničních věcí dr. Edvard Beneš pověřil mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra Zdeňka Fierlingera vedením vyslanectví v Bukurešti. Zdeněk Fierlinger se oficiálně s Nizozemskem rozloučil při odevzdání odvolacích listin královně 23. září 1924.⁷¹ Ve stejný den obdržel od nizozemské královny Vilemíny nizozemské vyznamenání Groot Kruis in de Orde van Oranje-Nassau.⁷²

Spolu se Zdeňkem Fierlingerem opustil nizozemské vyslanectví legační sekretář Rudolf Vonka,⁷³ jenž se snažil nejen v rámci své práce na vyslanectví přibližovat oběma národům navzájem minulost i současnost obou zemí. Je autorem několika knih o historii v českém a nizozemském jazyce.⁷⁴ Do doby jmenování nového vyslance vedl zastupitelství legační tajemník JUDr. Vratislav Trčka, který předtím pracoval na vyslanectví v Paříži a poté v právní sekci ministerstva zahraničních věcí.

Jako nový československý zástupce byl vybrán ing. Pavel Baráček-Jacquier, dosavadní přednosta šifrovacího oddělení ministerstva zahraničních věcí.⁷⁵ Za vedení Vratislava Trčky pracovalo na vyslanectví zpočátku spolu s ním devět osob, od května 1925 jen sedm.⁷⁶ Oficiální žádost o udě-

70 NA Praha, Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv 1916–1944, kart. 536, Právo Lidu 18. 10. 1924.

71 NA Den Haag, Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, Plaatsingslijst van het Kabinet-sarchief e. a. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1871–1940, nummer toegang 2.05.18, No. 5, Kabinet der Koningin, s'Gravenhage 22. 9. 1924.

72 Archiv Národního muzea v Praze, Zdeněk Fierlinger, Úřední materiály z činnosti předválečné.

73 NA Praha, Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv 1916–1944, kart. 2662, Lidové noviny 23. 10. 1924, Tribuna 18. 5. 1924.

74 Např. *Betrekkingen tussen Czechen en Nederlanders*, Naarden 1923; J. A. Komenský a Naarden: *Hrob Komenského v Nizozemí*, Praha 1927; *Masaryk en Nederland*, Naarden 1924; *Nizozemec Laurens Janszoon Coster, vynálezce knihtisku*, Praha 1926.

75 NA Praha, Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv 1916–1944, kart. 536, Národní listy 17. 6. 1925.

76 AMZV Praha, I. sekce – presidium 1918–1939, diplomatický sbor, kart. 65, Vyslanectví ČSR v Haagu, Personál (včetně přednosty úřadu) k 31. 12. 1925; Věra Lehká vystřídala Marii Bezduchovou, která spolu se Zdenou Jelínkovou byla od května 1925 přidělena na práci v ústředí. Tímto se počet zaměstnanců snížil na sedm.

lení agrémentu pro ing. Pavla Baráčka-Jacquiera byla nizozemským orgánům podána 8. června 1925. I když odpovědi na agrément v království vždy trvaly delší dobu (např. u francouzského vyslance 22 dnů), nyní se muselo čekat ještě déle. Královna až do 5. července pobývala na prázdninách ve Švýcarsku a v té době se státními věcmi vůbec nezabývala. Nikdo nebyl pověřen, aby ji zastoupil.⁷⁷

Do svého úřadu nastoupil nový československý vyslanec předáním pověřovacích listin ve slavnostní audienci u královny 15. září 1925.⁷⁸ Za jeho působení pracovalo na vyslanectví spolu s ním pouze osm osob. Ing. Pavel Baráček-Jacquier se zabýval veškerou agendou politickou, diplomatickou a šifrovací a také dohlížel na chod honorárních konzulátů. Legačním tajemníkem zůstal JUDr. Vratislav Trčka a i ostatní zaměstnanci, kteří působili před nástupem vyslance Pavla Baráčka-Jacquiera.⁷⁹ V záznamech z následujících let se již nevyskytuje pozice šoféra, kterého nahradil poslíček Jan Groenendijk.⁸⁰ Zřejmě se jednalo o úsporné opatření.

Mezi práce vyslance náleželo kromě povinností v rámci úřadu i kontakt s ostatními diplomatickými zástupci nebo účast na slavnostních akcích. V lednu 1928 obdržel vyslanec pozvánku na koncert konaný k desátému výročí existence Haagského houslového kvarteta, které bylo velice oblíbeným hudebním tělesem. Koncert se konal v Královském divadle za účasti mnoha významných politických a kulturních postav. Přítomna byla i královna matka a z diplomatického sboru kromě Pavla Baráčka-Jacquiera i vyslanci Francie, Rumunska, Belgie.⁸¹

Nedlouho před odchodem z funkce vyslance se zúčastnil slavnostní večere, kterou pořádal mexický vyslanec pro nizozemského ministra zahraničních věcí Beelaertse van Blokland. Kromě něj na ni byli pozváni vyslanci Švédska, Francie, Spojených států amerických, Rumunska, Španělska, Itálie, Velké Británie a Polska.⁸²

77 AMZV Praha, Diplomatický protokol 1918–1939, Československé zastupitelské úřady v cizině, kart. 2, Vyslanectví Haag, 3. 6. 1925. (Zpráva pro MZV je zřejmě špatně datována.)

78 NA Den Haag, Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, Plaatsingslijst van het Kabinet-sarchief e. a. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1871–1940, nummer toegang 2.05.18, No. 23, Kabinet der Koningin, s'Gravenhage 10. 9. 1925.

79 AMZV Praha, I. sekce – presidium 1918–1939, diplomatický sbor, kart. 65, Československé vyslanectví v Haagu, personál (včetně přednosty úřadu) k 31. 12. 1925.

80 Tamtéž, kart. 65, Personál (i s přednostou) úřadu a rozdělením agendy, rok 1928.

81 Het Vaderland, 17. 1. 1928, <http://kranten.kb.nl/results/1.6.2010>.

82 Het Vaderland, 26. 4. 1928, [http://kranten.kb.nl/results.\(1.6.2010\)](http://kranten.kb.nl/results.(1.6.2010)).